

Розвиток критичного мислення школярів

Вікторія Стародубцева,
учитель географії КЗ «Золочівський ліцей №2
Золочівської селищної ради
viktoriya-star.1970@ukr.net

Якщо твої плани розраховані на рік – сій хліб, якщо на десятиліття – посади дерево. Якщо твої плани розраховані на століття – навчай та виховуй дітей! Так говорить давня народна мудрість. Наші плани розраховані на століття, і тому головне завдання для нас – це навчання та виховання дітей – майбутнього України.

Василь Сухомлинський писав: «Щоб не перетворити дитину в склад знань, комору правил і формул, треба вчити її мислити». Тому **одне із головних завдань сучасної освіти – учити критично мислити.**

У Державному стандарті базової середньої освіти визначені наскрізні вміння для всіх ключових компетентностей, Серед них: «Критично і системно мислити, що виявляється у визначенні характерних ознак явищ, подій, ідей, їх взаємозв'язків, умінні аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, зважати на протилежні думки та контраргументи, розрізняти факти, їх інтерпретації, розпізнавати спроби маніпулювання даними, використовуючи різноманітні ресурси і способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності інформації» [1].

Критичне мислення – це система суджень, яка дозволяє аналізувати інформацію таким чином, щоб на її підставі ухвалювати раціональні рішення. Навички критичного мислення дають змогу не розгубитись у перенасиченому інформацією середовищі й не піддаватися маніпуляціям. Цей термін з'явився в науці завдяки філософу й класику педагогіки Джону Дьюї та його праці «Як ми думаємо» у 1910 році. Науковець визначає критичне мислення як активне, наполегливе та ретельне обмірковування будь-якого переконання або знання.

Рис. 1. Інструменти розвитку критичного мислення [3]

ФІШБОУН

Мета прийому – навчити учнів аналізувати текст, розрізняючи факти й думки, причини й наслідки, робити висновки на основі проведеного аналізу.

Алгоритм

Крок 1. Під час обговорення намалюйте на дошці зображення риб'ячого скелета.

Крок 2. У голові скелета запишіть проблему.

Крок 3. На верхніх кісточках зазначте причини виникнення проблеми, на нижніх виписуйте факти, що підтверджують наявність сформульованих причин.

Крок 4. У риб'ячому хвості запишіть висновок міркувань.

Результат роботи – структура, яка дозволяє наочно визначити в процесі аналізу причини конкретних подій, явищ, проблем і відповідні висновки або результати обговорення.

КУБИК БЛУМА

Мета методу – навчити класифікувати навчальний матеріал за таксономією Блума в 6 рівнів: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання.

Алгоритм

Крок 1. Використовується куб достатнього розміру, на гранях якого записані завдання, які учням потрібно виконати.

Крок 2. Учитель передає кубик учневі. На грані вказане завдання, яке повинен виконати учень.

Результат роботи – 6 зв'язних відповідей до 6 завдань кожної з граней куба.

Завдання:

1. Назвіть, опишіть предмет, явище. (Який предмет, явище? Якими якими володіє (колір, форма, розмір ...).

2. Порівняйте (на що схожий і на що не схожий).

3. Назвіть асоціацію. (З чим пов'язаний? Про що нагадує? Який образ викликає?)

4. Проаналізуйте (як зроблений, з чого складається).

5. Застосуйте. (Що можна з ним робити? Як його можна використовувати?)

6. Оцініть: сформулюйте аргументи «за» та «проти», розкажіть, як ви до цього ставитесь.

АКВАРІУМ

Мета прийому – у груповому обговоренні, що використовується за наявності двох точок зору, отримати більше знань про постать, ситуацію, конфлікт.

Алгоритм

Крок 1. Оберіть тему розмови.

Крок 2. Підготуйте кабінет. Поставте стільці посередині класної кімнати в коло: кількість стільців має дорівнювати кількості ролей.

Крок 3. Обговоріть норми та правила виконання вправи.

Крок 4. Об'єднайте клас у групи, речники яких сидять у колі. У процесі розмови будь-хто з команди може доторкнутися до плеча того, хто говорить, та зайняти його місце.

Крок 5. Опитування. Школярі можуть оцінити свою роботу та внесок однокласників у розвиток дискусії.

Результат роботи – учні мають переосмислити свої аргументи, або ж продовжити обстоювати власні переконання.

З-Х-Д

Мета прийому – навчити учнів графічної організації, логічного та змістового структурування матеріалу, формулювання запитань, аналізування змін і результатів уроку.

Алгоритм

Крок 1. Укладіть таблицю з трьох колонок:

ЗНАЮ	ХОЧУ ДІЗНАТИСЯ	ДІЗНАВСЯ

Крок 2. До ознайомлення зі змістом теми або текстом заповніть першу колонку «Знаємо».

Крок 3. Сформулюйте запитання, що з цієї теми ви ще хочете дізнатися, запишіть ці запитання в другу колонку таблиці «Хочемо дізнатися».

Крок 4. Після ознайомлення з текстом або наприкінці уроку заповніть третю колонку таблиці «Дізналися».

Крок 5. Зробіть підсумки роботи, зіставляючи зміст колонок.

Результат роботи – укладена таблиця «З-Х-Д».

ДІАГРАМА ВЕННА

Мета прийому – навчити учнів знаходити спільні та відмінні ознаки предметів, явищ, процесів навчання.

Алгоритм

Крок 1. Учитель об'єднує учнів у пари й дає завдання заповнити діаграму Венна.

Крок 2. Учні будують два або три великі круги, які частково накладаються один на один так, щоб посередині утворився спільний простір, у якому міститиметься інформація, властива обом або трьом предметам (явищам, процесам), які порівнюються. Учні укладають список ознак кожного предмета (явища, процесу), спільні ознаки вписують у спільну частину кругів, а відмінні – у відповідні круги.

Крок 3. Учасники об'єднуються в малі групи по 4 особи, порівнюють і доповнюють свої діаграми або вчитель перевіряє їх фронтально.

Результат роботи – структура у вигляді 2-3 кругів, яка графічно відображає спільні та відмінні ознаки предметів, явищ, процесів навчання.

ШІСТЬ КАПЕЛЮХІВ ДЕ БОНО

Мета методу – навчити учнів розглядати одну й ту ж проблемну ситуацію з 6 незалежних одна від одної точок зору; сформулювати найбільш повне уявлення про предмет дискусії та на логічному й емоційному рівнях оцінити здобуту інформацію.

Алгоритм

Крок 1. Учитель створює групи учнів відповідно до кольору кожного з 6 капелюхів.

Крок 2. Учитель формулює проблемне питання та встановлює регламент для його обговорення в групах учнів і пропонує кожній групі одягнути капелюхи свого кольору.

Крок 3. Учитель пропонує кожній групі учнів висловити своє ставлення до проблемного запитання.

Крок 4. Учні формулюють загальний висновок щодо дискусійного питання, визначають переваги та недоліки здобутої інформації.

Результат роботи – 6 незалежних одна від одної позицій груп учнів щодо вирішення проблемного питання.

Прийомів розвитку критичного мислення багато, але кожен педагог творчо вибирає та використовує їх на своїх уроках, ураховуючи вікові й індивідуальні особливості здобувачів освіти конкретного класу. **Пропоную приклади з власного досвіду, які найчастіше застосовую у процесі навчання географії.**

- **Створити сенкан** – п'ятирядкову строфу:

1-ключове слово	Атмосферний тиск
2-два прикметники	Високий, низький
3-три дієслова	Підвищується, знижується, вимірюється
4-коротке речення	Сила, з якою повітря тисне на Землю.
5-синонім до ключового слова	Показник погоди.
- **Грунування**, яке розпочали на початку уроку, коли діти почули тему й висловлювали асоціації до поняття. У кінці уроку, опрацювавши тему, групою доповнити новими словами.
- **Кубування** (при вивченні показників погоди). На сторонах куба написані питання:

1. Що ?	Температура повітря
2. Який, яка ?	Вище 0 (+), нижче 0 (-)
3. Яким приладом ?	Термометром
4. У яких одиницях ?	°C
5. Від чого залежить?	Від кута падіння сонячних променів
6. Як змінюється ?	Протягом доби, протягом року, від екватора до полюсів, з висотою (1км – 6 °C)
- **Прийом «Піймай помилку» або «Лист барона Мюнхаузена»** (виправлення фактичних помилок у тексті)

Циклон – це величезний атмосферний вихор діаметром 3 000 км із високим тиском у центрі. Тому повітря рухається від країв вихору до центру. Але під дією відхиляючої сили обертання Землі вітер у циклоні починає відхилятися, огинаючи область низького тиску проти годинникової стрілки в Південній та за годинниковою стрілкою в Північній півкулі. Це нагадує гігантську повітряну дзигу, яка протягом одного-двох тижнів переміщується зі швидкістю 3км/год. Проходження циклону супроводжується вітряною, хмарною з опадами погодою. Він несе спеку влітку, потепління взимку. На погоду в Україні впливають циклони, що зароджуються над північною частиною Північного Льодовитого океану.

- *Прийом «Шість думаючих капелюшків»*
Діти в групах отримують капелюх. На капелюхах написані питання.
Білий – інформація. Які цифри, факти, відомості дізналися на уроці?
Червоний – почуття та інтуїція. Які почуття вас супроводжували протягом уроку?
Чорний – критика. Що неприємне було у вивченій темі? Що не сподобалося протягом уроку?
Зелений – креативність. Чим розвивали свою творчість?
Жовтий – логічний позитив. Що цікавого та значущого взяли для себе з уроку?
Синій – управління процесом. Який життєвий урок дала вам вивчена тема?
- *Прийом незакінченого речення*
 - На сьогоднішньому уроці я зрозумів(-ла), я дізнався(-лася), я розібрався(-лася)...
 - На цьому уроці мене порадувало...
 - Було цікаво...
 - Тепер я знаю, можу...
 - Мене здивувало...
 - Сьогодні мені вдалося...
 - Після уроку мені захотілося...
- *Символічний мікрофон* (дає можливість кожному сказати щось швидко по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію).
- *Акрослово* (на кожну букву поняття дібрати слова, які характеризують вивчене)
 - Г гумус
 - Р родючість
 - У удобрення
 - Н неорганічні речовини
 - Т технології обробітку

Висновки. *Можемо зазначити, що схильність до критичного мислення має кожен. Але людина не народжується з цією навичкою, її можна опанувати та вдосконалювати. І чим раніше прийде це вміння, тим більш упевненими ви будете надалі. Людина, яка мислить критично, формує правильний погляд на навколишню*

дійсність, уміє використовувати альтернативне мислення, сприймає навколишній світ більш ясно і точно, здатна аргументувати свою точку зору. Це дає змогу чітко визначати проблему й успішно взаємодіяти з іншими людьми у процесі її розв'язання. Таку людину важко обдурити або вивести з рівноваги, вона не буде сліпо виконувати накази та доручення [2].

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti>
2. Кредит недовіри: як підвищити якість життя за допомогою критичного мислення. URL : <https://mind.ua/publications/20180022-kredit-nedoviri-yak-pidvishchiti-yakist-zhittya-za-dopomogoyu-kritichnogo-mislennya1>.
3. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку).URL: <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>

Використання цифрових інструментів для оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти на уроках географії (на прикладі платформ Kahoot і Classtime)

Сумець Ольга,
учитель географії Донецького ліцею № 1 Донецької селищної ради
Ізюмського району Харківської області
79ses79@gmail.com

Реалізація Концепції Нової української школи, нового Державного стандарту базової середньої освіти має сьогодні чимало викликів, найскладнішим із яких більшість учителів називають процес оцінювання. Зміни, які відбуваються сьогодні в освіті, унеможливають використання педагогами традиційних і звичних підходів не лише у процесі навчання, а й при здійсненні оцінювання.

Упровадження дистанційного формату в освітньому процесі через глобальні катастрофічні події – Covid-19 і повномасштабну війну – змусили педагогів звернутися до нових форм і методів реалізації освітніх завдань. Крім того, швидкі зміни в сучасному світі, цифровізація суспільства, учні з абсолютно новим типом мислення – це також виклики, що змушують педагогів опановувати нові технології та впроваджувати їх у свою освітню діяльність.

Сучасний урок сьогодні, в умовах дистанційного формату, неможливо уявити без використання цифрових інструментів. Саме цифрові інструменти допомагають не лише опрацювати навчальний матеріал, ефективно організувати комунікацію між учителем і учнями, а й здійснювати як формувальне, так і поточне оцінювання. Слід також ураховувати, що сучасні діти не уявляють свого життя без гаджетів, тож це можна застосувати з користю для навчання.